

Andreas Daniel Habichhorst Lucas Beselin

**Disquisitionum Exegetico-Theologicarum super Illustriora Prophetarum Loca
Praelectiones Publicas Sub Incudem Revocantium Nona De Virgineo Conceptu
Partuq[ue] Quo Immanuel in lucem prodiit . Ex Jsa. VII. 14 ...**

Rostochi[i]: Wepplingius, 1687

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733818242>

Druck Freier Zugang

RU theol. 24.Sept. 1687

Habichhorst, Andr. Dan. *ld*

DISQUISITIONUM EXEGETICO-THEOLOGICARUM
super
ILLUSTRIORA PROPHETARUM LOCA
PRÆLECTIONES PUBLICAS
SUB INCUEM REVOCANTIUM
NONA
De

VIRGINEO
CONCEPTU PARTUq;

quo
IMMANUEL In lucem prodit.

EX ISA. VII. 14.

Alioq; Eiusdem VII cap. LOCO,

Quam.

Auspice DEO - Homine,

Pl. Reverenda Fcitate THEOL. consentiente,

PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. TH. D. E. JUSDEMq; PROF. PUBL. ORD. & CONSIST.
DUC. MEKELB. ASSESSORE DESIGNATO,

In Celeberr. Univers. Rostoch. Acad. Majori,

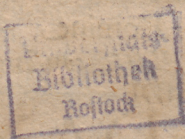
Ad d. XXIV. Septemb. hor. mat. 1687.

publicæ collationi Academicæ sistit

LUCAS Beselin / Rostochiensis

PHILOSOPHIÆ CANDIDATUS.

Rostochi, Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr

LOCUS VI. JSAI. VII. 9.

De

*Achasi & domus Davidicæ incredulitate.*Disp.
IX.

Post decretum indurationis nationalis Jhudaicæ (ad cujus concionem Jsaïas specialiter ab ipso DOMINO in throno sedente, præcedente cap. 6. vocabatur) jam seqv. c. 7. gratiosum conservationis domus Davidicæ ad usque tempora Messia filii virginis privilegium promittit Deus, ejusque præludium liberationem oblesæ urbis Jruschalem trepidanti Regi Achaso domuiq; Davidis per Jsaïam prædicit, juncta quadam incredulitatis reprehensione, his comprehensa verbis: **לֹא תִאֱמָרוּ כִּי לֹא הָאֵלֵינוּ**, quæ verba cum non tantum variè reddantur, sed à Pontificiis quoq; aliorû trahantur, qvin paucis exponamus ejusq; sensum primò genuinum evol-
vamus & hoc fine tam varias ejus versiones ac sententias recens-
seamus, quàm genuinam stabiliamus; dehinc v. abusum loci detegamus, facere profectò non possumus.

§. 2. Inter versiones (1) occurrit LXX. *Viralis; Si non credideritis non intelligetis*, quam certè multi ex Patribus & Pontificiis fontem non attendentibus amplectuntur. (2) Pagnini, Vatabli, Ariæ Mont. & Menochii: *Si non credatis* (sc. verbis meis, id fit, vel exinde est) *quia non constantes* (firmi, veraces) *estis* (3) Symmachi & Paraphr. Jonathanis, quos seqvuntur Vulgatus & Lutherus; *Nisi credideritis, non permanebitis* sc. in terra vestra, sed abducemini. Eidem favent Hakspanius, D. Smidius, B. Varenius & alii, conferentes locum parallelum 2. Chron. 20. **הָאֵלֵינוּ בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵלֵינוּ**. Eodem tendit Calvinus reddens: *Si non credetis, non stabitis*: ut & Piscator, Forerius & Anglicani verrentes: *non confirmabimini* (s. suffulciemini i.e. non prosperabimini) (4) Junii & Trem. *Annon creditis, quod non confirmamini?* sc. hac promissione Dei. Quam seqvitur Grotius qvi-

M

us qvi-

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

us, qui congruentius, inquit, sensui Ebræum sic verti posse videtur: *an ideo non creditis, quia non confirmamini?* (sc. signo quodam conspicuo. Eandem amplectitur D. Pfeifferus in Dub. vex. *annon credetis* (sc. haftenus dictis) *nisi confirmemini* sc. aliquo signo?

§. 3. Quæritur autem, quænam ex his versionibus præstet sensumque genuinum exponat? Paucis: *Prima* τῶν LXX. à fonte longius abit, dum i. vocem ultimam נאמן, quæ est 2. plur. Masc. Niphal à R. נאם, reddit *intelligetis*, quam significationem נאמן non admittit. (2.) particulam כי *quia quod*, in exilium mittit. *Secunda* quidem illud כי rectè attendit, nihilominus tamen bis peccat: 1. minus rectè subintelligit voces: *id fit vel exinde est*: non n. hic Propheta inquit, unde fiat quod non credant; sed indicat, quid futurum sit, si non credant. Et 2. quomodo hic verborum sensus congruit: *Si non credatis, exinde est, quod non constantes estis?* Annon potius ex fide fluit constantia? annon fides prærequiritur, ut constantes in adversis, stabilesque simus? *Tertia* benè se haberet, si modo particulam כי i. e. *quia, quod*, cum LXX non negligeret. Quod si v. juxta Anglicanos illud כי per *profectò* i. *certè* posset exponi h. m. *Si non creditis, profectò non permanebitis*, stabilis foret versio; ceterum acceptio talis particulæ כי non satis liquet. Anglicani quidem citant loca Gen. 3. 1. Exod. 3. 12. sed prior planè alienus, posterior incertus est. Tandem *quarta* hæc: *annon credetis, quia non (nisi) confirmamini*, magis cum fonte convenit: nam 1. particulam illam כי observat. 2. verbum נאמן in Niphal, unde hic ultimū נאמן, significat non tantum *stare, firmum, veracem, constantem* esse, sed & *confirmari* in veritate, *stabiliri*. 3. prima vocola נא vulgo significans SI, aliquando *interrogativè* accipitur pro *an*, ceu docet Glass. in Phil. S. l. 3. Tr. 7. Can. 6. idque patet ex locis Isa. 66. 9. Job. 6. 5. 6. 12. c. 7. 12. c. 10. 4. 5. Thr. 5. ult. Unde & נא Job. 6. 13. cum ה interrogativo conjungitur & si-

DECAS II. LOC. VI. ISAI. VII. 9.

gnificat *an*, Hinc & *ro in* N. T. ad imitationē *ro in* interrogative sumitur Matth. 12. 10. c. 19. 3. & *in*, *an* licet. (4.) Favet contextus; nam in antecedd. Achasum trepidantem dehortatur Propheta v. 4. & trepidationi opponit promissionem de frustranea hostium insultatione v. 7. 8. 9. huic dehortationi & promissioni subjungit dicto v. 9. clausulam his verbis, Achasi & populi incredulitatē reprehendentibus: *an non credetis* (promissis) *quia non* (nisi) *confirmamini* sc. signo aliquo? Favent consequ. nam seq. v. 10. & 11. datur potestas petendi signum, & v. 14. signum ab ipso DEO exhibetur.

§. 4. Frustra ergo Pontificii sunt, quando hunc locum, vel potius versionem LXX. primo jam numero in exilium missam, ad stabiliendū dogma suum planè insulsum, quo notitiam à fide salvifica rejiciunt & fidem melius per ignorantiam definiri putant, obtorte quasi collo trahunt & detorquent: Ita enim Bellarm. l. 1. de justis. c. 1. arg. 1. §. 2. Probatur, inquit, fidem non esse notitiam sed assensum; nam in primis *Isaias* c. 7. aperte protestatur: *nisi credideritis non intelligetis*. Ibi videmus, fidem non esse intelligentiam, sed viam & gradum ad intelligentiam. Et sub finem cap. scribit: *mysteria fidei, quæ rationem superant, credimus non intelligimus*: ast per hoc fides distinguitur contra scientiam & melius per ignorantiam, quam per notitiam definitur. Facile enim hic *abusus* loci detegitur, si ad fontem, ceu decet, recurritur, ex quo certè tum sensus loci, tum error versionis, quam Pontificii hic non sine crimine sequuntur, elucescit. Cur enim non vulgatam potius suam sequuntur, quæ tolerabilior h. l. (ceus ostensū supra) quàm m. LXX? Cur non anathematis fulmine retrahuntur, quo ipsis à Tridentino prohibitū Concilio, ne quocunq; prætextu à vulgata descendant? Quomodo verò admissa etiā versione illā non probetur, notitiā esse fidei consequens, non v. partem vel primū ejus gradum, ut ostendamus, pagellæ non patiuntur. Ostendimus illud Dissertatiunculā XIV.

M 2

ad Ar-

ILLUSTRIORUM JSAIÆ LOCORUM

ad Art. XIII. Aug. Confessi. de *Ufu Sacramentorum*, A. 1675.
superh. l. ventilata. Conf. Pruck. Vindic. h. l. & alios.

LOCUS VII. JSA, VII 14.

De

Virgineo conceptu partus, quo Immanuel in lucem prodit.

Loci hujus longè controversissimi, de *Virgine Messia Matre*,
(quam ante Jsaïam nemini, quantum quidem ex scriptu-
ris indubitato constat, innotuisse putamus) aliqualem exege-
sin instituere volentibus plura quidem occurrunt tractatu di-
gnissima; possemus enim pluribus exponere 1. Virgineam coti-
ceptionem 2. concepti Messiaë nativitatem 3. nati appellationem
4. appellati educationem; sed pagellarum & instituti ra-
tionem habituri seqq. saltem dabimus (1) *Philologicam con-*
troversarum vocum expositionem, præcipuæ loci hujus quæsti-
oni servituram (2) ipsius *quæstionis Theologicæ*, ad exegesin
loci præcipuè spectantis, *enodationem*, an sc. hæc Prophetia in
Jesu Christo, ex Virgine Maria nato, sit impleta? 3. brevem *usus*
loci in Theol. *controversa annotationem*.

§. 2. Inter voces enim controversas occurrit *עלמה*
de qua quæritur, utrum sit *status* an *etatis* nomen, vel an præci-
se *Virginem* significet *intactam* s. *illibatam*, an vero *juvenculam*
quamcumque s. *nupta* fuerit s. *innupta*, s. experta virum, s. igna-
ra Viri; Posterius Jhudæi, prius nos affirmamus. Sive enim vo-
cis *originationem* sive *usum* ejus in scripturis respiciamus, de-
prehendimus sanè, vocabulum illud nulli competere jure, quã
quæ illam servavit virginitatem domiq; latens matrimo-
nium non contraxit. Apud omnes enim in confesso est, *עלמה*
fæmin. esse, à masc. על quod notat *adolefcentem* s. *ju-*
venem adhuc celibem & mulieribus absconditum, conf. i. Sam. 17.
56. c. 20. 22. & à Rad. *עלם* quæ in Niphal. significat *latitare, ab-*
sconditum esse, ignorari, ut adeo *עלמה* i. e. *virgo*, dicatur, quæ
viro non patuit, sed abscondita, non detecta, viri ignara, non-
dum.

dum cognita est &c. Quod *usum* vocis attinet, sexies illa (quoad substratam materiam) extra h. l. in scripturis occurrit, modo in singulari numero, ut Gen: 24. 43. Exod: 2. 8. Prov. 30. 19. modo in plurali עלמות ut Ps. 68. 26. Cant. 1. 3. c. 6. 8. Semper vero in sex illis locis Virginem vel virgines notat illibatas. Cur e. non hoc etiam loco talem designaret? Unum tamen è sex illis Scripturæ locis, sc. Prov. 30. de בעלמה גברך h. e. *via viri ad Virginem*, excipiunt Jhudæi, in eoq; vocē hanc non *Virginem* sed *meretricem* significare contendunt, ne illam & hoc loco illibatam denotare virginem concedere cogantur. Sed exceptio est nauci: Sapiens enim vir h. l. per *viam viri ad virginem* intelligit occultas maximeq; mirabiles artes & insidias ad animos virginum devinciendos adhiberi solitas. An vero omnis via viri ad עלמה meretricia & fœdæ libidinis est? Ponamq; verò talem esse viam libidinosi, an ideo statim omnis, in quam fertur desiderium viri impurum, meretrix est? Et quid porro admirandi habet via viri ad scortum? an illa Sapienti inexplicabilis? Et quid opus est insidiis viri, si scortum? Ast dicunt: sequente statim verl. 20. conjungitur *adultera*, E. עלמה v. 19. meretrix est. Sed qualis hæc consequentia? Potius e. nos invertimus argumentum: nam oppositio versus 20. docet per עלמה designari virginem. Conf. Helvic, Dispp. Gieff. Tom. 4. Calov. Bibl. illustr. Isa. 7. 14. p. 35. 36. Stat igitur sententia, עלמה de homine acceptum semper notare virginem: Igitur & h. l. Et certe nisi עלמה virginem hic notaret, partus עלמה signum haut foret miraculosum, quod cum quovis s. in cœlo s. in terra dato contendere quiret v. 11. (tale enim Rex postulare jussus fuit) quodq; Deus ipse daturus erat, quod certè levius esse non potuit, quàm quod Ahas petere dubitabat. An vero signum est miraculosum, si juvencula nuptui data & ex cohibitione maritali imprægnata, parit? Suffragantur LXX. & Sp. S. in N. T. qui עלמה per παρθένον reddunt, quæ vox innuptam notat viriq; ignaram, quod omnes testantur Græci, Conf. Matth. 1. 23.

ILLUSTRIORUM ISAIE LOCORUM

§.3. Deinceps vox occurrit controversa הרה, de qua qvaritur an sit *participium*, an verbum *preteriti temporis*, an v. *nomen verbale* foem-generis, atqve adeo an dicatur hic *virgo pragnans est* in praesenti, vel in *preterito concepit*; an *virgo pragnans erit* in futuro? B. Calovius Bibl. illustr. ad h.l. p. 36. dicit, sermonem esse non de virgine, qvæ conceptura sit postquam marito juncta fuerit, sed *quæ & virgo & jam pragnans sit*, simulqve rationem hanc subiungit: *verbum n. הרה preteriti temporis est non futuri: vel certe est participium, uti sequens ויולדת ut ita designetur virgo quæ sit virgo & pragnans*. Hactenus ille. Ceterum quomodo illi qui הרה *participium* esse dicunt, irregularem punctationem tueri velint, non videmus. Siquidem R. הרה in particip. praes. Kal. masc. habet הורה quod extat Gen. 49. 26. unde faeminum הורה quod legitur Hos. 2. 7. & Cant. 3. 4. qvæ v. differentia inter הרה quod h.l. est, & הורה? Qui v. (2.) *preteritum* esse putant, nonne in persona errant? הרה quidem 3. perf. praeteriti masculina esse potest; sed quomodo masculinum הרה cum praeced. faem. עלמה construetur? Nonne, si praeteritum esse deberet, dicendum fuisset הרה? Neq; est quod Enallagen generis hic confingant: quid enim irregularitatibus & ambagibus hismet opus, cum planius statuatur, הרה esse h.l. *nomin verbale* & exponendū per *pragnans* s. *gravida*, subintellecto verbo substantivo *est*, cujus, ellipsi nihil in fonte Ebraeo frequentius, vel *erit*: si quidem ipse Sp. S. & LXX. הרה per futurū exponunt. Matt. 1. 23. Neque novum est Radicem cum nomine coincidere: Ecce n. à R. קשה *durus fuit* est קשה *durus* & קשה *dura*, à R. יפה *pulcher fuit* est יפה *puleber* & יפה *pulchra* &c. Quod verò etiam nomen tale à R. הרה detur, illud usus probat biblicus. Cum enim Exod. 21. 22. dicitur הרה אשה ונגפו *percusserunt faeminam gravidam*, clarè patet vocem הרה esse nomen verbale: hinc & in faem. plur. legitur הרה *gravidae* Amos. 1. v. antep. & cum affixo הרה *gravidas ejus* 2. Reg. 15. 16. Neque obstat sequens participium ויולדת *pariens*, quod per

per arctissimè cum **הרה** cohæret: nam 1. copula non inferre **הרה** esse participium, cum forma vocis reclamet. 2. potius dixerimus participium **והרה** (ut alia solent) degenerare in nomen: neque 3. insolens est participium cum nomine coniungi. Quid? quod sensus loci nihilominus satis orthodoxè ex mente B. Calovii in principio hujus §. citata, fluit, & Virgo indigitatur, quæ & virgo & prægnans s. gravida & pariens sit.

§. 4. Sequitur verbum aliud controversum **וְקָרָאתָ** de quo controversantur, an sit 3. personæ fæm. præteriti Kal, pro **וְקָרָאתָ** i.e. *Et vocabis*? an verò 2. personæ fæm. præteriti Kal. ut significet: *Et vocabis*? Certè qui prius statuunt, juxta illos affirmativa fæmin. 3. pers. præteriti in **תָּ** mutatur & **א** rejicit suum (+) ad præced. literam Schvatom, ut ipsa quiescat. Licet a. hujusmodi anomalia non adeo sit insolita: exempla vid. ap. Dn. D. Wasm. Hebr. Restit. R. 35. licet quoque sensus sic commodus fluat h. m. *Ecce Virgo prægnans est & pariens filium & vocabit &c.* faciliùs tamen eorum fluere videtur interpretatio, qui vocem illam censent esse secundam fæm, præteriti Kal, ad formam **קָרָאתָ** pro **קָרָאתָ**. Nec obstat *Piscatoris* objectio, qui propterea **קָרָאתָ** non posse hic pro 2. fæm. Præter Kal. haberi putat, quia **תָּ** non sit schvatum, Quomodo enim Schva expressum sub ultima lit. mobili **תָּ** locum habebit regulariter, cum penultima quoque **א** hic non habeat Schva, sed in præced. (✓) quiescat? Quod verò loca quædam occurrunt, in quibus Schva in fine est expressum, licet penultima non habuerit schva, ut **וְיִבְרָחָהּ** *Et ingredieris* 2. Sam. 14. 3. &c. illud planè irregulariter accidit, adeoque regulam non infringit. vid. D. Wasm. l. c. Reg. 2. in fin. pag. Quid? quod sic quoque sensus non fuerit incommodus; verba enim: *Et vocabis nomen ejus*, commodè referentur, si non ad *Domum Davidicam* (quoniam **קָרָאתָ** fæmini, sed vox **בֵּית** generis masc. est, vid. Deut. 22. 8. **בֵּית חַרְשׁ**) ad quam ceteroqui sermo hic præcipuè directus conspicitur: vid.

præ-

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

præced. v. 13. tamen ad virginem matrem s. ad היה Ecclesiam vel Synagogam Jhudaicam. Ceterum quoniam (1) hæc vox cum proximè præcedd. ויהיה (in quibus tertia persona est vel erit subintelligitur) cohæret. 2. Ipse Spiritus S. Matth. 1. 23. in tertia persona, licet numero mutato, reddit: καλέσασθαι vocabunt; nam domus pro familia, s. Ecclesia nomen collectivum est, adeoque & cum verbo sing. (quale hic Propheta habet) & pluralis numeri (quale Matt. 1. 23. adhibetur) construi potest. (3.) omnes ferè versiones vocem hanc in tertia persona reddiderunt, exceptâ LXX. quæ habet καλέσεις vocabis, at sæpissimè errat &c. neq; nos illis repugnamus, qui pro tertia persona vocem illam habent. Sententiam illorum, qui παρτί participiū dicunt, ceu planè vocis flexioni repugnantem, scientes præterimus. Præterea de significatione verbi נאמר notari mereatur, quod h. l. non tam de externa nominis impositione, quàm de verâ subjecti qualitate sit accipiendum, adeoque non tam vocari quàm esse significet, quomodo suprâ Isaia 1. 26. Deus de urbe Jrschalem dicit: *Vocaberis urbs fidelis* & Zach. 8. 2. *vocabitur civitas veritatis* h. e. talis futura est, ut merito ita vocari posset. Verùm de controversis loci vocibus Philologicè sic satis! Progredimur ad quæstionem Theologico-Exegeticā.

§. 5. Quæritur enim, an per היה virginem hanc, solum individuum MARIE semper Virginis & per Filium IMMANUELEM solus JESUS ישוע, ejusque adeo ex Spiritu S. conceptio & ex Virgine Maria natiuitas hic unicè prædicatur, adeoque Prophetia hæc in Domino nostro JESU CHRISTO ex MARIA virgine nato sit impleta? Jhudaï id negant; Christiani vero omnes, quantum novimus, excepto tamen Grotio Jhudaizante, cum præcuntib; Socinianis quibusdam & seqvacibus, Episcopo alijsq; rectius nobiscum affirmant. Quod ut magis pateat, breviter sententias Adversantium adducemus 2. nostram genuinam stabiliemus, & 3. quæ obflare videntur re-

tun-

tundem. Sed paucis. Jhudæi hic in diversa abeunt, quod primo statim intuitu nobis indicio fuerit, quàm parùm ipsimet sue fidant causæ. Quidā enim hoc vaticiniū de *Chiskia filio Achasi* vel de alio ipsius filio ex altera conjugē; alii de *nepote* ex filia ipsius prognato; alii de *uxore* filioque Prophetæ nostri exponunt. Nullam v. ex his Jhudæorum sententiis quadrare, probat *generatim* cum Prophetæ *scopus & intentio*, quæ populo Jhudaico maximam sollicitudinem adimere voluit; quæ propter sublimioris consolationis argumento, quàm Jhudæi confingunt opus hic erat: tum *promissū à DEO signi* planè miraculosi *qualitas*, tum *matris virginis* conditio. Speciatim vero sententiam de *uxore Achasi filioque* ejus *Chiskia* ex *Chronologia* partus, prophetiæ & ætatis filii refutant R. Jarchi, Aben Esra & Abarbanel, Conf. 2. Reg. 16 2. c. 18. 2. Sententiæ quoque *Abarbenelis* de alio *Achasi* ex alia Conjugē filio, vel etiam de *nepote Achasi* eadem rationes majori parte obstant, quæ priori sententiæ, sc. *Mater virgo*, *eminentia signi*, *filii nomenclatura*: prætereaque incertum, an Achas aliam duxerit conjugem & nepotem ex filia habuerit. Tandem quoque sententiam R. *Lipmanii* aliorumq; de ipsius *Propheta conjugē* filioque *Schar-jasubo* vel alio, unde cunq; refutari quis non videt? Quid? quod *Kimchi* & *Abarbanel* eandem hac ratione refutant, quod Prophetæeam, quam vocat *נביא* rectius dixisset *נביא* i. e. *Prophetissam*, prout c. 8. 3. vocatur.

§. 6. Post Jhudæorum deliria, vel ex ipso sententiarum divortio dignoscenda, paucis quoque *Grotii* & sequacium opinio dispicienda occurrit. Ille vero *literaliter* locum de *alio Jsaia filio*, quem duplici nomine vult insignitum; de *Christo* vero tantum *mysticè* intelligendum statuit, ceu pluribus mentem suam ad Matth. 1. 23. aperuit, eamque fusius exposuit B. Calovius in Bibl. illustr. h. l. p. 32. Cum vero ovum non tam simile sit ovo, quàm Grotiana hæc glossa commentis hismet Jhudaicis

N

daicis

ILLUSTRIORUM ISAIE LOCORUM

daicis jam refutatis, certe nec specialem ipsa refutatione meretur. Neq; v. Grotium excusat, quod *mystice* locum de Christo interpretetur; Si enim Ihudæis conceditur, juxta sensum literalem ac nativum primoq; obvium, uti Gotius loquitur, agi h. l. (1) de virgine non innupta sed virum experta. 2. de nativitate non miraculosa sed communi 3. de homine simplici & mero, non *θεῖον ἄνθρωπον*, quo quæso jure modoq; locus urgebitur amplius contra Ihudæos, pro Christo Deo-Homine ex Maria virgine nato, vel Christianis mysterium liquidò, ut ait ille, apparebit? Ecquis enim sub virgine virum experta, mystico sensu virginem subesse illibatam viri ignaram & quis sub partu ordinario ex cohabitatione maritali prodeunte partum virginalem? quis sub homine nudo Deum-Hominem intelliget aut perivaderi sibi metipatietur? Conf. Calov. Bibl. illustr. h. l. p. 33.

3. 7. Missis ergo jam refutatis tam Ihudæorum quam Ijudæizantium deliriis, *nostra Christianorum sententia* paucis erit confirmanda: non enim operosa indigemus deductione ostensuri, quod de solo *Jesu Nazareno* locus sit intelligendus? quicquid n. hic prædictum, in eodem ipso ad amussim reperitur. Nam 1. *mater* dicitur *virgo intacta*. Nonnetalis Maria mater Christi, teste Angelo Matth. 1. & historia N. T. 2. *Virgo* dicitur *conceptura*; E. absque viro conceperit necesse est. *Concepit ita mater Jesu* teste Angelo Matt. 1. 20. 23. & Luc. 1. 27. 31. 34. 35. (3. *Conceptio* illa vocatur *signum miraculosum*. Quid vero magis meretur signum & miraculum dici, quam Christum à Maria virgine sine virili semine conceptum & natum esse? (4. *Filius* ex virgine nasciturus *Immanuel* dicitur vel potius est, conf. supr. §. 4. Cui v. nominis id rectius, quam Christo tribueretur, qui *Immanueli. e. Deus nobiscum* s. Deus & homo in una existens persona & cui illud, quæ rem ipsam *ὁ ὢν καὶ ὁ ἄλυστος* competit? Conf. Isa. 8. 8. c. 9. 10. licet id nominis impositum ipsi non fuerit. Conf. Isa. 9. 6. (5) Testem interpretati-

ois

onis nostræ habemus Angelum omni exceptione majorem, qui certè legatus Domini ad Josephum Mariæ sponsum, consilio ejus de repudio tacitè, sine paradiigmate, virgini Mariæ jam prægnanti mittendo opponit argumentum ex præsentivaticinio probatum Matt. 1. 23. Quid? quod *Archangelus Gabriel* in annunciatione conceptionis hujus virginalis Luc. 1. 31. digito velut exserto Mariam esse Virginem illam, quam designavit hic Propheta demonstrat, & vaticinii hujus verba ad Mariam mutatâ saltem personâ applicat: quod enim Propheta dixit: *ecce virgo concepit* (vel prægnans) *& pariet* (vel pariens est) *filium* *& vocabit nomen ejus Immanuel*, id angelus ita interpretatur: *ecce, tu virgo, concipies & paries filium & vocabis nomen ejus Jesum*. Quid jam evidentius, quàm Prophetam locutum esse non de virgine nupta, sed de Virgine quæ non agnovit virum, uti Maria de se loquitur Luc. 1. atq; ita vocem *מְהִי* exponit. Quis jam glossæ Sociniano-Grotianæ locus, quod Propheta, quoad sensum literalem primoq; obvium, non de virgine pura & innupta, adeoq; nec de virgine Maria; sed de conjugè Isaïæ, non de Jesu virginis filio, sed de filio Isaïæ loquatur? De differentia & convenientia nominis *Immanuelis* & *Jesu* conf. B. Calov. Bibl. illustr. h. l. p. 39. Quid? quod *Immanuel* non nomen *nuda impositionis* sed *nature* est & verè Christo proprium. uti jam dictum

S. 7. Quod attinet Jhudeorum exceptiones & objectiones, nec illis suam tueri sententiam, nec nostram falsitatis convincere possunt. Agmen v. inter illas hæc ducit, quod *nativitas Jesu ex Maria, post aliquot secula demum futura, præsentis ab hostibus liberationis signum habuisse potuerit*. Sed Resp. dist. inter signum prognosticon, & confirmativum promissi, quale non semper tempore complementum rei signata vel promissa antecedit Conf. Exod. 3. 12. 1. Sam. 2. 4. 1. Reg. 22. 25. 28. 2. Reg. 6. 35. Isaï. 38. 20. Quid? quod hoc Virginei partus signo certissimi erant, non expugnatū iri regnū Jhudeæ: nā puer ille *Immanuel nasci-*

ILLUSTRIORUM ISAIE LOCORUM

nasciturus erat ex domo David, E. domus David non destruetur da à duobus illis Regibus erat, quam diu virgo non conceperat.

S. 8. Nec obstat, quod juxta v. 16. antequam *הנער* *hic puer*, filius Virginis scivit malum reprobare &c. derelinquenda sit terra à facie duorum Regum suorum, quod biennio post hoc vaticinium sit factum; hoc a. non quadraret in Jesum Mariæ filium, qui aliquot seculis post demum est natus. Resp. multi explicant etiam hæc verba de Christo h. s. priusquam nascetur & adolescer filius Virginis, *jamdudum* illi Reges non amplius in regnis suis (quos tamen adeo metuis) dominabuntur &c. vel antequam Messias, si jam natus esset, sciverit &c. Minus v. coacta & probabilior illorum explicatio est, qui versum 16. de alio subjecto intelligunt, sumto hic *הנער* non *ἐξ ἑξουκῶς* de Messia virginis filio, sed vel *δυνάμει* & *individualiter* de filio Isaie Schar-jaschub, quem manu gerebat, vel *specificè & indefinitè* de quovis, qui tum ætate puer erat. Conf. Isa. 3. 5. Non enim Prophetæ dicit *הנער* *הנער*, quod quidem videtur dicturus fuisse, si eundem virginis filium designasset; sed tantum *הנער*. Nec obstat *ה* emphaticum vulgo dictum: est enim articulus, qui etiam alibi, scil. Num 2. 27 cum eadem voce *הנער* indefinitè sumitur: & currebat *הנער* in Knabe & nuntiabat Moysi &c. Neq; obstat particula *ו* quæ *Musculus* versum 16. præcedentibus dicit annecti: Non n. illa simpliciter redditiva est, sed vel *per verum tamen* conf. Isa. 66. 8. vel per *imò* reddi potest, ut connectatur hæc *specialis* promissio v. 16. cum priori *generali* q. d. *verum tamen* s. *imò* ut & propius confirmemini, accipite & hoc à me: antequam puer, quem manu gero, sciverit &c. Neq; obstat *Episcopii* exceptio: hoc non esse signum dare, sed tantum tempus indicare &c. Non enim speciale signum sed specialius promissum generali additum v. 16. censemus. Conf. Calov. h. l. *Gloss. Exeg. Ev. & Ep. Fer. Annunc. De reliquis alibi.*

S. 9. Tandem (1) *usus* loci ita expositi in Theologia controversa dogmatica maximè insignis est. Nam confirmatur inde contra varios hæreticos veteres & novos, (1) *Mariæ Matris Jesu virginitas* (2) *conceptionis Christi absq. virili semine singularitas* (3) *Mariæ *θεοτόκος* dignitas* (4) *vera & integra Christi humanitas* (5) *Ejusdem Deitas* (6) *personalis naturarum in Christo unionis sublimitas. Quæ alibi fusius tractantur.*

LOCUS VII. IS

tundem. Sed paucis. Ihudæi hic in
statim intuitu nobis indicio fuerit,
fidant causæ. Quidā enim hoc vatic
de alio ipsius filio ex altera conjug
prognato; alii de uxore filioque
Nullam v. ex his Ihudæorum sent
neratim cum Prophetæ *scopus & inte*
maximam sollicitudinem adimere
mioriconsolationis argumento, q
pus hic erat: tum *promissū à DEO sig*
tas, tum *matris virginis conditio*.
am de uxore *Achasi filioque ejus Chisk*
prophetiæ & ætatis filii refutant R. Ja
nel, Conf. 2. Reg. 16 2. c. 18. 2. Se
lis de alio *Achasi* ex alia Coniuge filio
fi eadem rationes majori parte ob
sc. *Mater virgo*, *eminentia signi*,
eaque incertum, an *Achas* aliam d
tem ex filia habuerit. Tandem quo
nialiorumq; de ipsius *Propheta conyu*
alio, unde cunqve refutari quis noi
chi & Abarbenel eandem hac ratione
eam, quam vocat *propheta* rectius dixi
prout c. 8. 3. vocatur.

§. 6. Post Ihudæorum deli
rum divortio dignoscenda, paucis
opinio dispicienda occurrit. Ille v
lio *Isaia filio*, quem duplici nomine
vero tantum *mystice* intelligendum
tem suam ad Matth. 1. 23. aperuit, ea
lovius in Bibl. illustr. h. l. p. 32. Cum
le sit ovo, quàm Grotiana hac glo

N

the scale towards document

at, quod primo
m ipsimet suæ
a filio *Achasi* vel
te ex filia ipsius
stri exponunt.
are, probat ge
pulo Ihudæico
propter subli
confinunt o
aculosi *quali*
vero sententi
ologia partus,
fra & Abarbe
que *Abarbene*
de nepote *Acha*
ori sententiæ,
tura: præter
gem & nepo
am R. *Lipman*
bar-jasubo vel
id? quod *Kim*
yod *Propheta*
Prophetissam,
pso sententia
i & sequacium
r locum de a
tum; de *Christo*
pluribus men
exposuit B. Ca
non tam simi
is hismet Ihu
daicis